

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ — ЦЕ КРАСА Й ДОБРОТВОРНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЇ

Проблема педагогічної майстерності є однією з ключових у педагогіці, яка як наука і особливо — як мистецтво, неможлива без педагога. Не даремно ж О. В. Духнович говорив: «Вчителем школа стоїть». Він в усі часи був і завжди залишиться центральною фігурою в освітньому процесі, забезпечуючи його людиноцентризм і дитиноцентризм. Адже, згідно з визначенням, педагог (від *παῖδες* — дитина і *αγω* — вести) — це той, хто веде за собою, тому він завжди, хоча б на крок (кваліфікаційний розряд, рівень) має випереджати своїх учнів, інакше він не зможе виконувати функцію «дітоведення».

Визначальність ролі педагога в освіті зумовлюється ще й тим, що усі освітні підходи, ідеї, концепції, закони, парадигми тощо реалізуються у реальній педагогічній практиці лише, переломлюючись крізь призму його особистості і набувши індивідуального особистісного забарвлення, яке виявляється у його конкретній педагогічній дії. На цьому наголошував ще К. Д. Ушинський, який зазначав, що «жодна програма викладання, жодна методика виховання, якою б гарною вона не була, якщо вона не перейшла у переконання вихователя, залишиться мертвою літерою, яка не має ніякої сили насправді. Найпильніший контроль у цій справі не допоможе. Вихователь ніколи не може бути сліпим виконавцем інструкції: не зігріта теплотою його особистого переконання, вона не буде мати ніякої сили. Поза сумнівом, багато залежить від загального порядку у закладі, але найголовніше завжди буде залежати від особистості безпосереднього вихователя, який стоїть обличчям до обличчя з вихованцем: вплив особистості вихователя на юну душу складає ту виховну силу, якої неможливо замінити ані підручниками, ані моральними сентенціями, ані системою покарань та заохочень. Багато, звичайно, означає дух закладу, але цей дух живе не у стінах, не в папері, але у характері більшості вихователів і звідти вже переходить у характер вихованців»¹.

Цю ідею підтримує і плідно розвиває у своїй науково-педагогічній діяльності академік І. А. Зязюн, який доводить, що і в освіті і в житті все починається з учителя. Але «учителем, на якого чекають»² може стати лише той педагог, який має високий рівень педагогічної майстерності.

У сучасній педагогіці педагогічна майстерність розглядається з позицій різних підходів і розуміється як: комплекс властивостей і якостей особистості вчителя, що забезпечують ефективність його

¹ Ушинский К. Д. Родное слово / К. Д. Ушинский // Собр. соч. : в 11-ти т. — М., 1949. — Т.6. — С. 189.

² Учитель, котрого ждуть: Из опыта Полтавского пединститута им. В. Г. Короленко / под ред. И. А. Зязюна. — М. : Педагогика, 1988. — 152 с.

педагогічної діяльності на рефлексивній основі³; система професійних компетентностей педагога; технологія педагогічної дії; найвищий рівень педагогічної діяльності тощо.

Основні положення теорії й технології педагогічної майстерності втілені у підручнику «Педагогічна майстерність» за редакцією І. А. Зязюна (1987 р., тираж 30 тис. примірників), який був перевиданий у 1989 р. (тираж 188 тис. 500 примірників), 1997 р. (тираж 15 тис. примірників), 2004 р. (тираж 15 тис. примірників), 2008 р. (тираж 5 тис. примірників) і перекладений іноземними мовами, зокрема, польською (*Mistrzostwo pedagogiczne*/І. А. Zjaziun, L. W. Kramuszcenko, I. A. Kriwonos [etc.]; pod redakcją I. A. Zjaziuna. — Warszawa; Radom, 2005. — 252 s.).

Теорія педагогічної майстерності І. А. Зязюна сприяла започаткуванню нових напрямів наукових досліджень з означеної проблеми, зокрема: з історії розвитку педагогічної майстерності, реалізації ідей педагогічної майстерності у творчості видатних педагогів України; розвитку професійних компетентностей та особистісних якостей педагогів і студентів педагогічних спеціальностей тощо.

За результатами цих досліджень в Україні та за кордоном надруковано численні праці й захищено цілу низку дисертацій з різних проблем педагогічної майстерності, що дозволяє говорити про виокремлення її у самостійну науково-педагогічну галузь і формування потужної школи педагогічної майстерності, фундатором якої став І. А. Зязюн.

Розглядаючи педагогічну майстерність як красу педагогічної дії⁴, що має естетичний і морально-етичний характер, вчений-педагог наголошує на необхідності розроблення і впровадження в освітній процес естетичних та етичних засад її розвитку.

Дослідженню цих засад присвячені праці науковців України й зарубіжжя: О. М. Боровік, Г. П. Васяновича, С. У. Гончаренка, П. М. Ковалю, О. А. Лавріненка, М. П. Лещенко, В. Д. Онищенко, І. О. Синиці, О. М. Семенов, М. М. Солдатенка, О. В. Тринус, О. А. Федій, Л. О. Хомич, Л. Л. Хоружої та ін.

З метою теоретичного обґрунтування ідей педагогічної естетики і етики та експериментальної перевірки ефективності впровадження естетично й етично орієнтованих педагогічних технологій у сучасну освітню практику в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України створено відділ педагогічної естетики та етики. Науковці цього відділу досліджують естетичні та етичні засади особистісного розвитку педагога, саморозвитку педагогіч-

³ *Педагогічна майстерність*: підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамушенко, І. Ф. Кривонос [та ін.]; за ред. І. А. Зязюна. — [3-тє вид., допов. і переробл.]. — К.: СПД Богданова А. М., 2008. — 376 с.

⁴ *Зязюн І. А.* Краса педагогічної дії: навч. посібник / І. А. Зязюн, Г. М. Сагач. — К.: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. — 302 с.

ної майстерності викладачів вищих навчальних закладів, розвитку педагогічного досвіду вчителя тощо. Оприлюднення результатів наукових пошуків та презентація опублікованих наукових праць з цієї проблеми відбуваються у ході щорічних педагогічно-мистецьких читань пам'яті професора О. П. Рудницької, за результатами яких виходить друком збірник матеріалів Читань «Педагогічна майстерність як система професійно-мистецьких компетентностей». Крім цього, відділом спільно з Полтавським національним педагогічним університетом ім. В. Г. Короленка започатковано видання збірника наукових праць «Естетика і етика педагогічної дії», якому присвоєно міжнародний стандартний серійний номер ISSN і внесено до державного реєстру друкованих засобів масової інформації Міністерства юстиції України (Свідоцтво № 17866-6716 Р Серія КВ від 10.06.2011 р.).

Одним із напрямів дослідження естетичних та етичних засад розвитку педагогічної майстерності є бібліографічне забезпечення науково-дослідної роботи з цієї проблеми, що визначило напрям наукового пошуку старшого наукового співробітника відділу педагогічної естетики та етики, завідувача бібліотеки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України Л. Н. Штоми. Кінцевим результатом виконання нею індивідуальної теми науково-дослідної роботи став пропонований читачам і дослідникам педагогічної науки бібліографічний покажчик «Естетичні та етичні основи розвитку педагогічної майстерності викладачів вищих педагогічних навчальних закладів».

У цьому довідковому виданні зібрано, систематизовано та бібліографічно описано наукову і методичну літературу з проблем теорії та історії педагогічної майстерності, педагогічної естетики та етики, педагогіки мистецтва і мистецької педагогіки.

У чотирьох розділах покажчика об'єднано наукові джерела, присвячені обґрунтуванню сутності естетики як методологічної основи педагогічної майстерності, висвітленню естетичних та морально-етичних засад педагогічної діяльності, аналізу естетичних і етичних чинників професійної підготовки та розвитку педагогічної майстерності майбутніх і працюючих викладачів навчальних закладів різних типів і рівнів акредитації. На початку кожного розділу подано відповідні за змістом узагальнюючі статті, в яких цілісно представлено і підсумовано результати наукових пошуків з різних аспектів педагогічної майстерності, викладених у наукових монографіях, підручниках, посібниках, методичних рекомендаціях і наукових статтях різних авторів, вміщених у цьому розділі.

Безперечною цінністю і новизною пропонованого покажчика є, на нашу думку, презентований упорядником науковий доробок біб-

ліотеки Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України.

Вважаємо, що вихід друком бібліографічного покажчика «Естетичні та етичні основи розвитку педагогічної майстерності викладачів вищих педагогічних навчальних закладів» є дуже своєчасним і потрібним сучасним дослідникам проблем педагогічної майстерності й педагогам-практикам, оскільки наразі це єдине видання не лише в Україні, але й у світовому педагогічному просторі, в якому повно представлено бібліографічний матеріал з проблем педагогічної майстерності, педагогіки мистецтва, педагогічної естетики та етики. Кожен, хто буде працювати з покажчиком, обов'язково знайде у ньому для себе необхідну літературу з цих проблем і зекономить час на пошуку наукових джерел у бібліотечних каталогах.

Таким чином, цей покажчик буде слугувати своєрідним бібліографічним дороговказом як для молодих, так і для досвідчених вчених і сприятиме оптимізації їхнього наукового пошуку та підвищенню ефективності дослідження проблем педагогічної майстерності, невід'ємними складовими якої є педагогічна естетика та етика.

Олена Отич
*доктор педагогічних наук, професор,
заступник директора з наукової роботи Інституту
педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України*